

РОЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ АГРОХІМІЧНИХ КООПЕРАТИВІВ В АГРОБІЗНЕСІ

Л. В. Тарасович, к. е. н.

Житомирський національний агроєкологічний університет

Обґрунтовано організаційно-економічні аспекти формування міжрайонних спеціалізованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з надання агрохімічних послуг сільськогосподарським товаровиробникам Житомирської області. Визначено переваги та перспективи розвитку кооперативної форми організації агробізнесу для суб'єктів агрохімічного сервісу.

Постановка проблеми. Трансформаційні перетворення в аграрному секторі економіки зумовили суттєві зміни у сфері матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва і, зокрема, важливої його складової – агрохімічного обслуговування. Нині стає очевидним той факт, що недосконалі регулятивні інструменти приватизації агрохімічної служби свого часу порушили цілісність механізму взаємовідносин сільськогосподарських товаровиробників та обслуговуючих агрохімічних підприємств, що, в свою чергу, негативно вплинуло ефективність їх господарської діяльності. В зазначених умовах постає необхідність удосконалення взаємовідносин між суб'єктами ринку агрохімічних послуг у контексті створення ними сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що є одним із основних інструментів зміцнення їх конкурентних позицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у сучасну теорію та практику розвитку обслуговуючої кооперації у сфері матеріально-технічного забезпечення сільського господарства зробили В. Зіновчук, В. Клочан, М. Малік, Л. Молдаван, Г. Черевко, О. Шкільний та ін. Водночас недостатньо дослідженими і наразі

досить актуальними залишаються питання розвитку обслуговуючої кооперації у сфері агрохімічного обслуговування як однієї із найбільш важливих складових виробничої інфраструктури аграрного бізнесу. Це зумовило необхідність проведення даного дослідження.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є обґрунтування організаційно-економічних аспектів формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у сфері агрохімічного сервісу. В дослідженні використано такі наукові методи: монографічний – для вивчення практичних аспектів ринкової трансформації підприємств агрохімічного сервісу; аналізу та синтезу – для ідентифікації проблем розвитку сфери агрохімічного сервісу та визначенні шляхів їх вирішення; лінійного програмування – для визначення зон обслуговування агрохімічними сервісними структурами при створенні кооперативів.

Виклад основного матеріалу. Проведені дослідження вказують на те, що в Житомирській області немає жодного спеціалізованого кооперативу з надання агрохімічних послуг. На основі результатів соціологічного дослідження виявлено, що сільськогосподарські товаровиробники області все ж практикують здійснення окремих бізнес-операцій з агрохімічного обслуговування через кооперативні об'єднання, однак їх частка в загальній сукупності респондентів становить лише 1,3%. Водночас, керівники та спеціалісти сільськогосподарських підприємств, які були опитані, наголошують на необхідності створення агрохімічних сервісних кооперативів. Враховуючи зазначене вважаємо доцільним створення спеціалізованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) «Агрохімічний сервісний центр», які можуть стати засобом протидії монопольним тенденціям у сфері агрохімічного постачання та обслуговування. Відтак, пропонується кооператив слід розглядати як об'єднання сільськогосподарських товаровиробників та підприємств агрохімічного сервісу з метою здійснення науково обґрунтованого агрохімічного обслуговування аграрного виробництва.

Членами СОК «Агрохімічний сервісний центр» будуть сільськогосподарські товаровиробники, виробнича діяльність яких пов'язана безпосередньо із вирощуванням сільськогосподарських культур, незалежно від їх організаційно-правового статусу, розміру господарства та місцезнаходження. Вони мають визнавати статут кооперативу, користуватися його послугами, брати участь у господарській діяльності та виконувати фінансові зобов'язання. Асоційованими членами можуть стати будь-які фізичні чи юридичні особи, які не займаються сільгоспвиробництвом, але матимуть

бажання інвестувати кошти у формування кооперативу. Розмір пайового внеску визначатиметься за принципом пропорційності до обсягів послуг, який реалізуватиметься через механізм поданих заявок. З цією метою його слід прив'язувати до одиниці кожного виду послуг шляхом використання, наприклад, розрахункових коефіцієнтів на 1 га внесення мінеральних добрив, органіки, засобів захисту рослин; на 1 т зберігання мінеральних добрив; на 1 т/км транспортних послуг тощо. Для асоційованих членів кооперативу встановлюватиметься довільний обсяг пайових внесків за умови, що частка всіх асоційованих членів у пайовому фонді кооперативу не перевищуватиме 50 %.

У структурі кооперативу передбачено створення консультативного центру, служби екологічного моніторингу, маркетингового відділу, агрохімічної лабораторії, відділу фасування засобів хімізації. Основними видами діяльності будуть:

1) постачання засобів хімізації прийнятної якості за гуртовими цінами, їх фасування;

2) обстеження ґрунтів господарств-замовників з метою визначення оптимальної потреби ґрунту певної зони в елементах живлення для отримання запланованого урожаю;

3) перевезення та внесення мінеральних і органічних добрив, вапнування та гіпсування ґрунтів;

4) купівля та забезпечення господарств-членів спеціалізованою технікою і обладнанням;

5) дослідження ринку агрохімічних засобів;

6) розробка бізнес-планів використання засобів хімізації;

7) інформаційно-консультативні послуги;

8) контроль за дотриманням членами кооперативу правил використання засобів хімізації та протіканням виробничих процесів з метою мінімізації негативного впливу їх застосування на сільськогосподарське виробництво та навколишнє середовище тощо.

З урахуванням того, що сьогодні на ринку агрохімічних послуг Житомирської області продовжує свою діяльність обмежена кількість районних підприємств агрохімічного сервісу, а саме – 6, а також враховуючи недоцільність формування таких кооперативів у кожному районі, пропонується їх створення на міжрайонному рівні. Разом із тим, коли йдеться про надання транспортних послуг, створення кооперативних об'єднань з великою зоною обслуговування також є необґрунтованим. Враховуючи ці обставини в межах кожного кооперативу слід створити структурні підрозділи із надання механізаторських та транспортних послуг. Це дозволить оптимізувати обсяги сільськогосподарського виробництва, використання техніки та обладнання.

Для визначення прийнятної зони надання послуг кожним із агрохімічних підприємств Житомирської області застосовано транспортну задачу закритого типу [1, с. 121-122]. Змістовно задачу сформульовано так: мінімізувати відстань перевезень (а отже і витрати на перевезення) засобів хімізації, необхідних для нормального функціонування кооперативу, виражений у тонно-кілометрах:

$$Q(x) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m c_{ij} x_{ij} \Rightarrow \min ,$$

за обмежень: $\sum_{j=1}^m x_{ij} = a_i;$

$$x_{ij} \geq 0 \quad (i = \overline{1, n}; j = \overline{1, m}).$$

де I – множина сільськогосподарських підприємств-споживачів засобів хімізації; J – множина агрохімічних підприємств-постачальників засобів хімізації; x_{ij} – шуканий обсяг засобів хімізації, яким j - тий постачальник має забезпечити i -го споживача; c_{ij} – відстань від j -го постачальника до i -го споживача; a_i – потреба кожного i -го споживача в засобах хімізації.

Оскільки кількість сільгоспідприємств в Житомирській області є достатньо великою, в дослідженні враховано приблизні відстані від підприємств агрохімічного сервісу до географічних центрів районів області. Встановлено, що оптимальний розподіл зон обслуговування кожним із агрохімічних підприємств передбачає формування 6 регіонів, які включають сусідні між собою райони. При цьому, ВАТ «Житомирагрохім» доцільно забезпечувати постачання засобів хімізації в господарства Бердичівського, Житомирського та Коростишівського районів; ВАТ «Володарськ-Волинський «Райагрохім» – господарствам Народницького, Володарськ-Волинського, Коростенського, Лугинського, Червоноармійського районів; ВАТ «Баранівський Райагрохім» – господарствам Баранівського, Романівського, Любарського, Новоград-Волинського, Чуднівського районів; ВАТ «Черняхівська агрофірма «Нива» – господарствам Малинського, Радомишльського, Черняхівського районів; ВАТ «Олевський агрохім» – господарствам Ємільчинського, Овручського, Олевського районів; ДП «Попільнянський Агрозахист» – господарствам Брусилівського, Попільнянського, Ружинського та Андрушівського районів. Згідно із результатами розв'язання транспортної задачі, найбільший оборот засобів хімізації матимуть

ВАТ «Баранівський Райагрохім» та ДП «Попільнянський Агрозахист». Інші ж підприємства агрохімсервісу постачатимуть приблизно однакові обсяги мінеральних добрив.

На основі розрахунку вартості агрохімічних послуг за різними джерелами їх отримання встановлено, що вартість окремих послуг спеціалізованого обслуговуючого кооперативу передбачається у середньому на 6,8 % нижчою, ніж в сільськогосподарському підприємстві, та на 32,4 % – від вартості послуг, наданих окремим районним агрохімічним формуванням.

Критерієм оцінки ефективності створення агрохімічних кооперативів слід використовувати показник синергетичного ефекту, який матиме місце в результаті виникнення додаткових переваг від об'єднання суб'єктів ринку і проявлятиметься у кількісних та якісних змінах. Перевагами створення СОК для сільськогосподарських товаровиробників є: синергія від економії витрат на закупівлю засобів хімізації та витрат на оплату виробничих послуг агрохімічного напрямку, синергія від розширення контролю в сфері постачання засобів хімізації та виробничих послуг агрохімічного напрямку, синергія від економії транзакційних витрат, синергія від об'єднання капіталів; для агрохімічного обслуговуючого підприємства: синергія за рахунок повної завантаженості виробничих потужностей, синергія від економії транзакційних витрат, синергія від об'єднання капіталів.

Висновки. Організація агрохімічного обслуговування агровиробництва на кооперативних засадах є доцільною у контексті отримання економічних вигод як для сільськогосподарських товаровиробників, так і агрохімічних підприємств. Такий підхід сприятиме відродженню системи агрохімічного сервісу на ринково орієнтованих засадах та забезпечить збереження матеріально-технічної бази і кваліфікованого персоналу агрохімічної служби. Звичайно, створення агрохімічних кооперативів не вирішить абсолютно всіх проблем, які є характерними для сучасної системи агрохімічного сервісу та сільського господарства в цілому, втім матиме суттєвий вплив на їх зменшення, що визначає перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Катренко А. В. Дослідження операцій: підручник / А. В. Катренко. – 2-ге вид., стереотип. – Львів: Магнолія Плюс, 2005. – 549 с.
2. Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації: навч. посіб. / В. В. Зіновчук, Л. В. Молдаван, В. Б. Моссаковський [та ін.]; за ред. В. В. Зіновчука. – К.: Вища освіта, 2001. – 464 с.